

A ki- és bevándorlás magyar szabályozása a 20. század elején

Sallai János

1. Bevezetés

A 18. századtól lezajlott első ipari forradalom, valamint a nagy francia polgári forradalom az élet minden területére hatást gyakorolt. Az új közlekedési eszközök (a vasút, a gőzhajó), illetve a morzetávíró, majd a telefon megjelenése felszámolta a kistelepülések és városok között lévő távolságot. Ehhez kapcsolódott az emberek felvilágosodása, a sajtótermékek tömeges elterjedése és a kis nemzetek öntudatra ébredése. Ezek a tényezők mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy a korábbi feudális viszonyok között élő emberek, főleg a jobbágyok, majd a parasztok a jobb élet reményében elhagyják lakóhelyüket, esetleg országukat, és felkerekedve egy új, élhető lakóhelyet keressenek.

A Magyar Királyság lakosait – ha egy kicsit később is, de – a 19. században elérték ezek a változások. A reformkor, majd az 1848–49-es forradalom és szabadságharc eredményeként a Kárpát-medencében is bekövetkeztek a változások, végbement a jobbágyfelszabadítás, vasutak épültek. Ám az átalakulás során az ország területén a sok törpebirtokosnak nem jelentett megélhetési lehetőséget a kis föld, amihez jutott. Csak az iparilag fejlett városokban és azok vonzáskörzetében jelentkezett érdemi fellendülés. Ennek következtében a szegényebb területekről elindult a vándorlás először a fejlettebb, munkát adó, ipari térségekbe, majd a sajtóból, rokontól szerzett értesülés alapján Amerika irányába.

A mai Magyarország a Kárpát-medencében ekkor meghatározó államalakulat része volt, ugyanakkor geopolitikailag sajátos helyzetbe került a nagy Orosz Birodalom és Nyugat-Európa közé. A nagy francia forradalom hatására először Európában, majd az egész világon a nemzetek, nemzetiségek az öntudatukra ébredtek, felerősödött a nacionalizmus, amelynek velejárója lett a pogrom, az idegenek iránti gyűlölet, elutasítás. (Mindez már akkor sem volt új jelenség a világtörténelemben.) Ennek következtében a 19. században többek között Oroszországban jelentős zsidóüldözésre került sor, amelynek következtében zsidók tízezrei hagyták el Oroszországot. Ami kivándorlás Oroszországból, az más államok szempontjából bevándorlás. Így ezek a kivándorló zsidó tízezrek többek között Galíciában és magyar területen jelentkeztek bevándorlókként.¹

¹ SALLAI J. (2015): Idegenrendészet (bevándorlás) szabályozása a 19. század utolsó és a 20. század első évtizedeiben. In HAUTZINGER Z. szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 145–161.

A fentiekből jól látható, hogy a 19. század második felében elindult a vándorlás a Magyar Királyságon belül a vidéki, szegény területekről az iparosított nagyvárosok felé, valamint később külföldre, főleg az amerikai földrészre, valamint kisebb lélekszámban Románia felé. Ugyanakkor az ország északkeleti, keleti határait elérte egy bevándorlási hullám Galícia, Oroszország irányából. A Magyar Királyság területéről való kivándorlást kezdetben főleg az itt settenkedő kivándorlási ügynökök katalizálták, illetve a már kint lévő rokonok segítették hírekkel, pénzzel, vonat- és hajójegyekkel. Kezdetben a kormányok ezen kivándorlási ügynökökben látták a fő ellenséget, ezért – véleményem szerint a probléma jelentőségét alulbecsülve – először a kivándorlás tekintetében az ügynökök² tevékenységének szabályozására született jogszabály. E szerint: „Kivándorlani szándékozókkal erre vonatkozó szerződéseket kötni, s általában a kivándorlást, akár egyes esetekben, akár üzletszerűleg bármi módon közvetíteni csak azoknak szabad, kik erre az alább meghatározott módon, a belügyministertől engedélyt nyertek.”³ Az már csak érdekesség a történetben, hogy a belügyminisztérium nem adott ki ilyen engedélyt, hogy ügynöki tevékenységet folytasson valaki.

A 19. század végén a bevándorlásnak nemcsak a gazdaságra gyakorolt pozitív hatása jelentkezett (például a munkaerőpiac kiegyenlítése), hanem negatív következményei is megjelentek. Az árnyoldalakra hívta fel a figyelmet Irányi Dániel, amikor a képviselőházban benyújtott irrományában a következőkről szólt: „*Magyarország* határai minden megszorítás nélkül nyitva állanak minden külföldinek. Senki sem kérdi tőle kicsoda, honnan jön, miért jött, miből él. Lehet becsületes ember – s a legtöbb az – de lehet gonosztevő is.” A törvényjavaslat benyújtásának indoklását még a következőkkel támasztotta alá: „Míg ellenben oly külföldieknek, a kik – mint számtalan példa mutatja – nem tisztességes életmódot folytatnak, hanem csalásból, uzsorából, mások tudatlanságának vagy nyomorának kizsákmányolásából élösködnek, vagy a kik a társadalom alapjainak fel-forgatására célzó vagy az állam biztosságát veszélyeztető anarchikus üzelmekben részt vesznek, letelepedését s itt maradását nemcsak kívánatosnak nem, de sőt egyenesen károsnak, veszélyesnek s annál fogva törvényes utón megakadályozandónak tartom.” Ugyanez a javaslat kifogásolta, hogy a korábban hozott jogszabályok nem kellő eréllyel lépnek fel az országban valamilyen bűncselekményt elkövetett külföldivel szemben. A külföldiek által elkövetett bűnös cselekedetek közül korábban ugyan az 1883-as XXV. törvény az uzsoravétség elkövetőinek a kiutasítására intézkedik, de ez a politikusok és a polgárok körében nem jelentett kellő szigort, erélyt. S bár a benyújtott törvényjavaslat főleg a bevándorlási kérdéseket feszegette, ezzel közvetve kezdetét vette a kivándorlási törvény megalkotása is. A benyújtott törvényjavaslatot nem fogadták el. Az akkori politikai vezetés véleményem szerint jól látta, hogy nem ki- vagy bevándorlási problémát kell kezelni, hanem *a két kérdésre csak komplex válasz adható*, amely kapcsán mindenképp vizsgálni kell a határellenőrzés rendszerét és a kivándorláshoz szorosan kapcsolódó útlevéljogszabály meghozatalát. Így kézenfekvő volt a megoldás, hogy egy komplex törvénycsomagot nyújtson be a kormány, amelyben a ki- és bevándorlás és az útlevél, valamint a határrendőrségről szóló törvényjavaslatok⁴ szerepeljenek. Az már csak érdekesség, hogy ugyanebben az időben tárgyaltak a csendőrkörület-parancsnokságok fel-

² 1881. évi XXXVIII. törvénycikk a kivándorlási ügynökségekről.

³ 1881. évi XXXVIII. törvénycikk.

⁴ HAUZINGER Z. (2013): Az első idegenjogi törvény. In GAÁL Gy. – HAUZINGER Z. szerk.: *A modernkori magyar határrendészet százti éve*. Budapest, MRTT Határrendészeti tagozat. 179–192.

állításáról és a Halastó hovatarozása miatti vita rendezéséről szóló törvényjavaslatokról. A közben felerősödő kivándorlás⁵ az akkori politika fókuszpontjába került.

A két törvény közül a bevándorlás szempontjából meghatározó az 1903. évi V. törvény cikk a külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról,⁶ amelynek általános indoklásából megtudhatjuk, hogy a közlekedés, a hírszolgálat és a posta segítségével nemcsak egyének, hanem csoportok is bátran felkerekedtek ebben az időben, és elindultak idegenbe szórakozni, pénzt keresni. Mivel ezek az emberek sokszor a fogadó állam törvényeit szokásait, nyelvét nem ismerték, ezért könnyen követtek el szabálytalanságot, bűncselekményt, amely alól könnyen ki is húzhatták magukat, ezért a fogadó államnak jobban oda kellett figyelnie az idegenekre. A törvény fő indoka, hogy „[f]ontos állami feladatot képez tehát, gondoskodni arról, hogy az állam területén megjelenő külföldiek éber figyelemmel kísértessenek, az állam közigazdasági viszonyaira, a közbiztonság és közrend érdekeire veszélyesek annak területéről idejében eltávolíttassanak, s így a letelepülésben megátoltassanak.”⁷ Mivel ez a feladat a határon kezdődik, ezért vált indokolttá egy új korszerű határrendészeti szervezet felállítása, amelyre később térek ki. Az új törvény megszületését a korábbi jogszabályok gyengeségei is indokolták. Túl sok idő állt rendelkezésre a külföldieknek a lakhatási kötelezettség bejelentésére (menetközben akár el is tudta hagyni az ország területét), amelynek intézésére jogosított községek pedig nem tudtak kellő számú szakembert foglalkoztatni. Az új törvény megalkotása szempontjából több ország bevándorlási törvényeit tanulmányozták, amelyek közül az USA törvényét nem vehették mintául, mert a magyar korona országainak a határain sűrű közlekedés bonyolódott le, míg az USA határai főként természetes akadályt képeztek. Ebből kifolyólag a Magyar Királyságban nem a határon építettek fel gátakat, hogy megállítsák a nemkívánatos idegenek bejövetelét, hanem az ország mélységében alakítottak ki fokozottabb ellenőrzéseket. Már a parlamenti vita során a törvény indoklását előadó Nyegre László mondataiból is jól kirajzolódott a fő szempont: „Nem lehet célja a bevándorlási kérdés rendezésének, hogy kínai falakkal vegyük magunkat körül a külföldiekkel szemben.” De megjegyezte az ügy előadója, hogy kínai falként kell emelkedni a külföldi elé, „aki az állam érdekeire hátrányossá válhat.” Még szemléletesebben fogalmazott akkor, amikor a törvényjavaslatot nem üldözésnek, hanem önvédelemnek minősítette a külföldivel szemben, vagyis az „védelme az állampolgárok, a társadalom érdekeinek”. Megemlítette még, hogy nagy gondot okoz a hazánk északkeleti részében beáramló galíciai zsidók és szeszcsempészek kezelése.⁸

A parlamenti vita során az ellenzék szerint a tárgyalt időszakban is rendelkezésre álltak jó törvények a kormány számára, hogy a külföldiek problémáit kezelje, de a kormány és hivatalai gyengesége miatt ezt nem tudták jól megoldani. A külföldiek főleg a kelet-magyarországi határterületeken jelentkeznek, ahol véleményük szerint a nagy távolságok révén, és amiatt, hogy egy járás sok településből áll, nem elegendő a huszonnégy órás

⁵ 1891-ben 33 ezer fő vándorolt ki, 1892-ben 35 125-re nőtt ez a szám. 1893-ban 22 996-ra csökkent, amelynek oka a kolerajárvány és a hamburgi irány letiltása volt. 1893–94-ben erősen visszaesett 8 044-re, közben megnőtt a Brazília és Argentína irányába Olaszországon keresztül kivándorlási hajlam. 1898-ban ismét növekedett, 22 082 főre, 1899-ben pedig már 43 394 fő hagyta el hazáját.

⁶ Lásd még GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN K. – TÁJOK P. (2010): Az idegenrendészeti szakterület tevékenységi stratégiája. *Rendészeti Szemle*, különszám. 203.

⁷ 1903. évi V. törvény cikk indokolása, külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról.

⁸ *Országgyűlés képviselőházának naplója* (1902). X. kötet. Budapest, Athenaeum. 200.

bejelentkezési határidő. A törvényjavaslat hibájaként rótták fel, hogy az nem intézkedik azokról, akik a törvény hatálybalépése előtt telepedtek le az országban. Hiányolták a kormány statisztikai adatait, mert mint mondták, azt tudja a kormány, hogy hány kakas meg csirke van az országban, de azt nem, hogy hány csirkefogó.⁹

Az 1903. V. számot viselő, elfogadott törvénycikk az első átfogó idegenrendészeti törvénycikk, amely a külföldiek helyzetét szabályozza. A törvénycikk 1. §-a szerint a „[k]ülföldiek a magyar korona országainak bármelyik községében tartózkodhatnak.” Míg a 2. § 24 órán belüli bejelentkezétségi kötelezettséget írt elő a külföldi állampolgár számára, amelyet községekben körjegyzőnél, városokban a rendőrkapitányságokon kellett teljesítenie. Ha a külföldi az adott község területén kíván lakni, azt a megérkezésétől számított 15 napon belül be kellett jelenteni, amiről nyilvántartást kellett vezetni. A bejelentés során igazolnia kellett személyazonosságát, állampolgárságát, illetőségét, erkölcsi előéletét, továbbá azt is, hogy magát és családját tartósan miből tudja fenntartani. (Ezen kötelezettség alól az uralkodóház tagjai és a diplomáciai testület tagjai mentesültek.)

A törvény 8. §-a a rendőrséget feljogosította a bejelentkezési kötelezettség teljesítésének ellenőrzésére mind a magánházak, mind a szállodák esetén.

Nagyon szigorúan rendelkezett azokról a külföldiekről, akik a törvényben megfogalmazott kötelezettségeket nem teljesítették. A 10. § szerint: „Az a külföldi, a ki magát kellően nem igazolja, a maga és családja fenntartására szolgáló eszközöket ki nem mutatja, vagy a kinek az állam területén való tartózkodása az állam érdekeire, vagy a közbiztonságra és a közrendre nézve aggályos; az állam területéről a rendőri hatóság által bármikor kiutasítható, esetleg kényszer útján is eltávolítható.”

Az ismert belpolitikai csatározások, kormányváltások miatt az 1903-as V. törvénycikk életbeléptetésére csak később, 1906. március elsejével a 660. számú ME rendelettel került sor. Ennek szellemében a törvény végrehajtására adta ki a Belügyminiszter 90.000/1905 számú körrendeletét, amely valamennyi törvényhatóságra vonatkozott, Budapest és Fiume kivételével. A végrehajtási körrendelet az alábbiakról intézkedett:

- külföldiek bejelentéséről, akik újabb idő óta itt tartózkodnak,
- külföldiek bejelentéséről, akik régebb idő óta itt tartózkodnak,
- külföldiekről, akik bejelentési kötelezettség alá nem tartoznak,
- arról, hogy külföldiek kiutasítására a határrendőrségi kirendeltségek nincsenek feljogosítva,
- külföldiek nyilvántartásába utólag bevezetendő adatokról,
- külföldiek nyilvántartásához szolgáló nyomtatványokról.

A rendelet melléklete, részletes utasítása az alábbiakat tartalmazta:

- a törvény célja,
- a külföldiek bejelentkezési kötelezettsége,
- a hatóságok,
- a külföldi fogalmának meghatározása,
- a bejelentési kötelezettség terjedelme,
- a bejelentési lap kitöltése és továbbítása,
- a külföldiek nyilvántartása,

⁹ Uo.

- az állandóan itt tartózkodó külföldiekkel szemben követendő eljárás,
- a külföldiek nyilvántartásának ellenőrzése,
- kihágások és azok megtorlása,
- záró rendelkezések.

A külföldi tőke magyar területen való beruházása végett nagy számban dolgoztak külföldi szakemberek, munkások az ipar- és gyártelepeken, bányákban. A jobb áttekinthetőség és ellenőrizhetőség érdekében a 29.807/1906-os BM rendelet lehetővé tette az együttes nyilvántartást azon külföldiek számára, akiknek a munkaadói egyben a szállásadói is voltak: az adatokat egy „Nyilvántartási könyvben” vezethették. Ugyanebben a szellemben intézkedett a 34.283. sz. BM rendelet az üdülő, fürdőhelyeken tartózkodó külföldiek nyilvántartásáról. Ez esetben a fürdőbiztosra testálta a külföldiek nyilvántartását, aki a fürdőévad végén a helyi hatóságokhoz továbbította a nyilvántartást.

A parlamenti vitában többször megemlítették, hogy miközben itt az egy négyzetkilométerre jutó lakosok száma alig haladta meg az ötvenet, addig például Belgiumban ugyanez a szám kétszáz volt. Azaz a Magyar Királyság „vérszegény” létére mégis véradó volt, vagyis igen sokan, évente százezren hagyták el a területét.

A kivándorlás, munkaerő-áramlás árnyoldalairól készített belügyminisztériumi jelentés¹⁰ szerint a magyar lányok¹¹ főleg Észak-Németországba kérnek útlevelet pincérnőnek, de áldozatul esnek a prostitúciónak. A jelentés szerint a fehérrabszolga-kereskedelem a Magyar Királyságban gazdag területtel rendelkezett, amelyre rányomta még a bélyegét, hogy a magyar lányokat kedvelték Európában. Ezért a BM azon az állásponton volt, hogy meg kellene védeni őket, mert sok magyar lány áldozatul eshet és esik a nyugat-európai piacon. Sajnos Európában nagyon sok helyen – többek között hazánkban is – a leánykereskedelem, a prostitúció kezelése a helyi rendészeti szervek feladata volt, ezért nem alakult ki egységes fellépés.

Tömeges kivándorlás 1880–81-től indult a Magyar Királyságból, főleg a Felvidékről. A kialakult helyzet miatt Zemplén vármegye felirattal fordult az országgyűléshez, hogy a hadkötelesek, családapák, szabadságos katonák legalább egy évig ne kaphassanak útlevelet, a csábító ügynököket megbüntessék, a földadót csökkentsék, az uzsora büntény legyen, az ingó hitel bevezetésre kerüljön, a hadseregben szolgáló földműves katonák legalább fele évenként a nyári hónapban szabadságoltassék.¹² 1882 augusztusában memorandumot intézett az Országgyűlésnek az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, amelyben részletesen leírta a felvidéki kivándorlás okait, és javaslatokat tett az orvoslására.¹³

A felerősödő kivándorlás kezelésére először helyi (vármegyei) szinten reagáltak, így az 1880-as évek végén a vármegyék saját szabályrendeleteket alkottak a kivándorlás meggátálása érdekében. Később, 1887-től az útlevél nélküli kivándorlás megakadályozása érdekében csak olyan embereknek állítottak ki Amerika irányába szóló vasútjegyet, aki rendelkezett érvényes útlevéllel. A kivándorlásra csábítás azonban csak fokozódott az 1890-es években,

¹⁰ Belügyminisztériumi jelentés (1888). *Magyar Közigazgatás*, 28. szám, július 12.

¹¹ A Magyar Királyság területén folyó leánykereskedelem viszonylag egyszerű módon ment végbe. Ügynökök járták az országot, főleg a magyar vidéket, ahol a szebb lányoknak szakácsnői, pincérnői vagy más, művészi állást ajánlottak, majd elvitték őket, és nagyon sokakat közülük soha többé nem láttak viszont a lakóhelyükön.

¹² MNL: 150-1928-XI-8-szám nélkül 3610 cs. A magyar kivándorlás története.

¹³ Uo.

ezért a postai értékeket is ellenőrizték. 1890-ben a törvényhatóságok tömegesen fordultak a BM-hez a kivándorlás megakadályozása és a törvényes eljárás iránti utasítás érdekében.

A helyzet kezelésre Széll Kálmán, akkori belügyminiszter a következőképpen intézkedett körrendeletében: „a kivándorlást kényszereszközökkel megakadályozni nem lehet, mert ez ellenkezik az állampolgároknak általában elismert alapjogaival, de különben is azt tartja, hogy ezen baj gyökeresen csak helyes közgazdasági, és közigazgatási intézkedésekkel orvosolható, addig is míg ilyen intézkedések meg fognak tétetni, utasítást ad az ügynőkök nyomozására, a nyomtatványok és hirdetmények lefoglalására, megújítani rendeli a kiadott óvásokat, végül kimerítő útmutatást ad az útlevelek körül elkövetett visszaélések megátalására.”¹⁴

A 19. század utolsó éveiben a sajtóban és a hazai közéletben egyaránt folyamatosan közbeszéd tárgyát képezte az Amerikába¹⁵ való kivándorlás. A hazai alacsony keresetek, az egyenlőtlen fejlesztések miatt egyes vidékek ipar (munkahely) nélkül maradása és az Amerikából érkező hírek – főleg a hazautalások – mind arra biztatták a Magyar Királyság területén élőket, hogy a jobb élet és a munka reményében elhagyják a hazájukat. Mindemellett folyamatos vita tárgyát képezte, hogy a rendőrség¹⁶ milyen alapon akadályozza a kivándorlást, amikor leszállítva vonatokról, vagy vasúti állomásokon történő igazoltatás során visszairányítja az elutazni vágyókat. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy ekkor az ország elhagyása nem volt útlevélhez¹⁷ kötve. Ez indokolta később, hogy a ki- és bevándorlási törvény mellett az útlevélről szólót is megalkossák. Ezért tehát amikor a rendőrség minden egyéb indok nélkül megakadályozta a kivándorlást, jogtalanul korlátozta a polgárok szabad mozgás jogát.

Ugyanebben az időben a Magyar Királyság területén megnövekedett azoknak az ügynőköknek a száma, akik Amerikából érkezve, vagy megbízás alapján kivándorlásra csábították az olcsó magyar munkaerőt. A statisztikai adatokat ismerve azt lehet mondani, nagyon meggyőzőek, sikeresek voltak. Az USA statisztikai adatai szerint az 1880-as évektől 1901-ig a Magyar Királyság területéről a következő összetételben érkeztek bevándorlók. Összesen 774 ezer főről van feljegyzés, ebből nemzetiségekre lebontva:

- magyar: 180 ezer fő,
- tót: 441 ezer fő,
- horvát: 92 ezer fő,
- rutén, szerb: 49 ezer fő.

Jól látható, hogy az innen az USA-ba vándoroltak közül a tót nemzetiségűek voltak a legtöbben, amit egyértelműen a Felvidék elmaradottságával, iparának hiányával lehet magyarázni, és ez később a törvények parlamenti vitájában mindig visszatért.

¹⁴ 1900. július 5. 59207 sz. BM körrendelet.

¹⁵ 1875-ben körrendeletben értesítették a vármegyéket az USA bevándorlási törvényéről, amely szerint nem engedik be az USA-ba a súlyos bűntény elkövetésével vádolt személyeket, (kivétel politikai okok miatt) kéj-hölgyeket.

¹⁶ A magyar belügyminiszter a túl radikális eszközöket nem támogatta, de a rendőri ellenőrzést fokozta, és az osztrák kollégáját is erre kérte, hogy a kassai, oderbergi és gácsországi vasútvonalakon érkező, a határon átkelő személyekkel szemben szigorúan lépjenek fel.

¹⁷ *Magyar Közigazgatás* (1891. aug. 23.) 34. szám.

A kivándorlási statisztika mellett a korrektségéhez az is hozzátartozik, hogy megemlítsem a visszatértek számát, amelynek aránya évenként 8–12% között hullámzott. Ők voltak, akik vagy kiábrándultak, vagy már meggazdagodtak, vagy egyszerűen honvágyuk lett a családjuk és a hazájuk iránt, és visszatértek. Természetesen nagyon sokan a kivándorlók közül – például azok, akik pórul jártak, vagy karriert csináltak, vagy akiknek egyszerűen nem volt annyi pénzük, hogy a hajójegyet a visszaútra megvegyék – soha többé nem tértek vissza az óhazába. Az USA-ba történő jelentős (évi több tízezres) kivándorlás mellett Románia irányába is folyamatosan emelkedő létszámban vándoroltak ki, földrajzi adottságok miatt főleg Erdélyből a székelyek.

A fentiekből is jól látszik, hogy a kivándorlás területén jelentős számban felhalmozódott kérdések, problémák arra késztették a pártokat és a különböző civil társaságokat, hogy a közéletben egyre jobban jelen lévő kivándorlási folyamatot szabályozzák, lehetőség szerint csökkentésük. Az elkészült kivándorlási törvényjavaslatot a teljesség igénye nélkül a következőkkel indokolták:

- a korábbi jogszabályok hiányosak voltak, és nem tudták a kivándorlást megátolni.
- „Azonban bármilyen kitűnőek lesznek is nálunk a közgazdasági és ipari, tehát a megélhetési viszonyok, – azért mindaddig, míg a hazánkban és a tengerentúli államokban fizetett munkabérek között oly nagy lesz a különbség és az utazás pedig a közlekedési eszközök tökéletesedése s a szállítási költségek folyton kedvezőbb alakulása miatt oly kevés nehézséggel fog járni, mint jelenleg, – a kivándorlás meg nem szűnik, mert mindig lesznek a hazának olyan fiai, a kik nem elégednek meg itthoni keresetükkel, hanem jobbnak reményében elvándorolnak messze országokba.”¹⁸
- „A kivándorlási ügy rendezésénél tehát oda kell törekedni: hogy a kivándorlás úgy a köz-, mint magánérdekből bizonyos esetekben korlátoztassék; hogy annak jellege a munkakeresés legyen, és hogy a könnyelmű kivándorlás s a kivándorlásra való ösztönzés és csábítás minden neme meggátoltassék; hogy a kivándorlás oly helyekre irányítottassék, melyek úgy a kivándorlók, mint az állam érdekeiben legelőnyösebbeknek mutatkoznak és oly országoktól, melyekben a kivándorlók vagyona, vagy egészsége veszélyeztetik, a kivándorlás eltereltessék; hogy a kivándorlók szállításával foglalkozó vállalkozók és ügynökeik a hazai hatóságok által szigorú ellenőrzés alá legyenek vonhatók; hogy azoknak az államoknak, a hova a kivándorlás irányul, gazdasági, kereseti, éghajlati és egyéb viszonyairól megbízható értesülések szereztethessenek, s hogy az azokba kivándorolni szándékozók ezekről a viszonyokról már jó eleve tájékozást nyerhessenek; hogy a kivándorlók erre irányuló első lépésüktől kezdve, kivándorlásuk egész tartama alatt, sőt új letelepülésük helyén is, az állam gyámolításában, védelmében és oltalmában részesíttessenek; hogy a kivándoroltakban a magyar államhoz való tartozandóság s a hazaszeretet érzése állandóan fenntartassék, végül hogy a visszavándorlás elősegíttessék.”¹⁹

¹⁸ 1903. évi IV. törvénycikk indokolása a kivándorlásról.

¹⁹ 1903. évi IV. törvénycikk indokolása a kivándorlásról.

A benyújtott törvényjavaslat vitájára egy 1902. december 16-ai ülésen került sor, gróf Apponyi Albert elnöklete alatt. Az első szóra Kristóffy József részéről került sor, aki a Közigazgatási Bizottság álláspontját adta elő. Mellőzte a kivándorlás okainak részletes feltárását és a törvény szükségességének hangoztatását, mivel azt szerinte mindenki ismeri. „A nemzeti erők vérvesztése, amelyet a kivándorlás miatt eddig elszenvedtük egymagában elegendő” hogy a kérdéssel érdemben kelljen foglalkozni. A képviselő szerint a kivándorlás alap oka, hogy „a kivándorló lakosság elsősorban önmagának akar használni, hogy nagyobb igények mellett, és a messze távolban magának jólétet teremtsen. Ezt a jobblétre irányuló törekvést kényszereszközökkel meggátolni vagy megakadályozni nem lehet a modern állam hivatása, mert hiszen ezen eljárás a közszabadság elemi előfeltételeivel ütköznék össze.” Véleménye szerint a kivándorlásitörvény-javaslatnak a következő két alapeszméje van: az állam a kivándorlást meggátolni, megakadályozni nem akarja, nem láncolja erőszakkal a magyar földhöz a lakosokat; az állam a kivándorlást a közszabadság sérelme nélkül korlátozni, csökkenteni, irányítani akarja, az állam érdeke és biztonsága, továbbá az állam életének zavartalan működése miatt.

A képviselő véleménye szerint a „javaslat arra törekszik, hogy a kivándorlás úgy a köz-, mint a magánérdekből lehetőleg korlátoztassék, hogy annak jellege munkaszerezés legyen, és hogy a könnyelmű kivándorlás és a kivándorlásra való ösztönzés és csábítás minden neme meggátoltassék. Arra törekszik a javaslat, hogy a kivándorlás oly helyekre irányítottassék, a melyek úgy a kivándorlónak, mint az állam érdekében a legalkalmasabbnak mutatkoznak, és a kivándorlás az országoktól, ahol a kivándorlók vagyona és egészsége veszélyeztetve van, eltereltessék. Arra törekszik a javaslat, hogy a kivándorlók szállításával foglalkozó vállalkozók, és azok meghatalmazottai, a hazai hatóságok legszigorúbb ellenőrzésének és vizsgálatának legyenek alávetve, arra törekszik a javaslat, hogy azon országoknak és államoknak, amelyekbe a kivándorlás irányul, gazdasági, kereseti, éghajlati és egyéb viszonyairól megbízható értesüléseket szereztessenek és ezekről a kivándorlók jó előre értesítessenek. Arra törekszik a javaslat, hogy a kivándorlók erre irányuló első lépésüktől kezdve, az egész tartalma alatt, sőt újabb letelepedésük helyén is, az állam gyámolításában, védelmében és oltalmában részesüljenek. Arra törekszik a javaslat, hogy a kivándorlottakban a magyar államhoz való tartozandóság, és hazafiság érzete állandóan fenntartassék, és végül arra törekszik a javaslat, hogy a visszavándorlás minden lehető módon és eszközzel előmozdítottassék, és elősegítettessék.” A bizottság előterjesztője véleményem szerintem nagyon jól megragadta a kivándorlásitörvény-javaslat lényegét, talán nem véletlen, hogy nagy tetszésnyilvánítást váltott ki a képviselőház termében is.

A benyújtott törvényjavaslathoz nagyon sokan érezték szükségét, hogy hozzászóljanak, vagy hogy újabb módosító javaslatokat terjesszenek elő, amelyeket jelentős terjedelmük miatt nem idézek. A törvényjavaslat tárgyalása végén az elnök szavazásra bocsátotta a módosításokat, majd a kivándorlási törvényt a következő tartalommal fogadták el.

- A törvény meghatározta a kivándorló fogalmát.²⁰

²⁰ „E törvény alkalmazása szempontjából kivándorlónak tekintetik az, aki tartós keresete céljából bizonytalan időre – külföldre távozik.” (1903. évi IV. törvénycikk a kivándorlásról 1. §).

- Felsorolta azokat a korlátozásokat,²¹ amelyek esetén nem vándorolhat ki a magyar állampolgár.
- Útlevel nélkül nem lehet kivándorolni.
- A kormány köteles a kellő útbaigazítást a kivándorlónak megadni, és joga van bizonyos országokba a kivándorlást korlátozni.
- A vállalkozók, és ügynökök tevékenységét miniszteri engedélyhez²² és 10 ezertől 100 ezer koronáig terjedő biztosítékhoz kötötte. Működésüket a miniszter ellenőrizheti és engedélyüket be is vonhatja.
- A kivándorlóval a szállító köteles szerződést kötni, amelyben fel kell tüntetni a szállítás irányát, útvonalát, vasúton az osztályt, hajón az elfoglalható tért és a viteldíjat. A szállítót teljes felelősség terheli. (Például betegség, elhalálozás esetén.) A használatban lévő hajónak kifogástalannak kell lennie.
- A törvény kivándorlási alapot hozott létre.
- Felállította a Kivándorlási Tanácsot. Továbbá rendelkezett a kivándorlási biztos hatásköréről.
- Rögzítette a büntető határozatokat.
- A törvény a 34. § értelmében létesítendő kivándorlási alap céljaira az 1903. évre 80 ezer koronát engedélyezett.
- A törvény életbeléptével az 1881. évi XXXVIII. tc. és a kivándorlásra vonatkozólag kiadott összes rendeletek hatályon kívül helyezték, és a törvény életbe léptetése idejének megállapításával és végrehajtásával a belügyminisztert bízták meg.

A bevezetőben is jelzett nagy mértékű öltött kivándorlás és a szomszédos országokból történő beáramlás kezelésére a kormány egy új, európai értelemben modern határrendészeti szerv, a határrendőrség felállítását mellett döntött 1903-ban, amelynek megszervezésére, felállítására 1906-ban került sor. A határrendőrség jelentősen kivette részét az illegális kivándorlás megakadályozásából, a kivándorlók ellenőrzéséből.

²¹ „A kivándorlás tekintetében a következő korlátozások állnak fenn:

- a) azok, a kik a véderőtörvényen alapuló állítási vagy szolgálati kötelezettség alatt állnak, csak az erre illetékes hatóságoktól nyert engedéllyel vándorolhatnak ki;
- b) azok, a kik ellen szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény miatt bűnvádi eljárás van folyamatban, nemkülönben az elítéltek a büntetés végrehajtása előtt nem vándorolhatnak ki;
- c) kiskorúak csak atyjuk vagy gyámjuk által írásban adott és hatóságilag hitelesített beleegyezés mellett s a 15 éven alóli férfiszemélyek és a kiskorú nőszemélyek ebben az esetben is csak úgy vándorolhatnak ki, ha megbízható, felnőtt személy kíséretében utaznak s rendeltetési helyükön elhelyezésükről gondoskodva van; nem vándorolhatnak ki továbbá:
- d) azok a szülők, a kik 15 éven alóli gyermeküket itthon hagyni szándékoznak, a nélkül, hogy azok kellő gondozását biztosították;
- e) azok, a kik a rendeltetési helyig való utazáshoz szükséges pénzüsszeggel nem bírnak, vagy azon feltételeknek, a melyek abban az államban, hová kivándorolni akarnak, a bevándorlásra vonatkozólag meg vannak szabva, meg nem felelnek;
- f) végül, a kik részére valamely külállam kormánya, vagy valamely gyarmatosító vagy hasonló társulat vagy magánszemély által tervezett telepítés céljából egészen vagy részben ingyenes szállítás, vagy a szállítási költségek előlegezése helyzetetett kilátásba.” (1903. évi IV. törvénycikk a kivándorlásról 2. §).

²² Az első engedélyt a liverpooli Cunard Line Steamship Co. kapta, amelyet a magyarok a kimondhatatlan neve miatt csak Gúnár Linának neveztek el. 1903. nov. 14-én indult az első járat Fiuméből az USA-ba.

A kivándorlás szabályozásához nagy szükség volt az útlevéltörvény megalkotására, amelyben rendezett kérdések szintén először kerültek törvényi szinten szabályozásra.

A 20. század elején, 1903-ban megszületett bevándorlási törvény 1954-ig volt hatályban, tehát kiállta az idők próbáját, többek között több forradalmat és két világháborút. Ezzel ellentétben a hatályba lépett kivándorlási törvény a tapasztalatok szerint nem csökkentette a kivándorlási kedvet. Az említett időszakban csak Amerikába vándorolt ki:

- 1900. évben 54 767 fő,
- 1901. évben 71 474 fő,
- 1902. évben 91 762 fő,
- 1903. évben 119 944 fő,
- 1904. évben 97 340 fő,
- 1905. évben 170 430 fő,
- 1906. évben 185 337 fő,
- 1907. évben 203 332 fő.

Az adatokból jól látszik, hogy az első kivándorlási törvényt követően nemhogy csökkent volna, hanem jelentősen növekedett a kivándorlás a Magyar Királyság területéről. Ismerve a 19. század utolsó évtizedeinek statisztikai adatait megállapítható, hogy az akkori kivándorlást mérsékeltnek lehet minősíteni a 20. század első évtizedéhez viszonyítva. A jelentős kivándorlás mind nemzeti, honvédelmi, mind közgazdasági (például adófizetés) szempontjából aggasztó mértéket öltött. Így érthető, hogy a kormányzat 1908-ban ismét napirendre vette a kivándorlás kérdését. Bár az 1903. IV. törvénycikk kiindulási pontja és célzata elvileg helyes volt, a törvény életbe léptetését követő időszak tapasztalatai (főleg a kivándorlási kedv fokozódása) azt indokolták, hogy nem elég a törvénycikk módosítása vagy rendeletek kiadása, hanem *egy új törvény megalkotása szükséges*. Miközben pedig a törvényjavaslat indoklása is rögzítette, hogy a kivándorlás fokozódása nem az 1903. IV. törvénycikk miatt következett be, annak főleg erkölcsi és anyagi okai voltak.

A betervezett új kivándorlási törvény nem az anyagi, szociális helyzettel, hanem a kivándorlás szabályozásával foglalkozott. *A törvény indoklása egyben az előző, 1903-as törvénycikk kritikája is*. E szerint a következő fő indokai voltak az új kivándorlás szabályozásának:

- *Az 1903-as kivándorlási törvénycikk már a kivándorló fogalmát hiányosan állapította meg*. E szerint a kivándorló: „tartós kereset céljából bizonytalan időre” külföldre távozó személy volt. E fogalom szerint a meghatározott időre s az évszaki munkára távozók (például az Erdélyből Romániába idénymunkára szerződők) többnyire egészen elkerülték a hatósági ellenőrzést.
- A kivándorlás tekintetében az 1903-as törvénycikk 2. §-a szerint megállapított korlátozások a szerzett tapasztalatok szerint elégteleneknek mutatkoztak. „A mindkét nembeli kiskorúak feltűnően nagymérvű kivándorlása ellen lehetőleg védekeznünk kell. A kiskorú férfiszemélyek kivándorlásának az eddiginél szigorúbb korlátozása különösen az állítási és szolgálati [honvédelmi – S. J.] kötelezettség teljesítésének biztosítása végett szükséges. A családfenntartók

kivándorlásának megszorítását pedig erkölcsi szempontok, az itthon hagyott gyámoltalan családtagok létfenntartási érdekei követelik.”²³

- A szállító vállalkozókra és meghatalmazottakra, a fiókirodákra, valamint a kivándorlási útvonalra vonatkozó jelenlegi törvényes rendelkezések szintén kevésnek bizonyultak. Ennek fő oka, hogy a Magyar Királyság csak egy kikötővel (Fiume) rendelkezett. Így a kivándorlás csak ebbe a kikötőbe való terelése nem bizonyult jó gyakorlatnak. Bármennyire is sok ügynököt bírságotlalt meg, ez a kivándorlást nem csökkentette. Ezért az új törvény „[e]gyfelől biztosítani kívánja azt, hogy mindazok a vállalkozók, kik vándorlók szállításával foglalkoznak, ehhez az engedélyt – minden felesleges akadály elhárításával – tényleg meg is szerezhessék. Másfelől a vállalkozók, illetőleg alkalmazottjaik működésének körét megszorítani és a visszaélések meggátlását célzó tilalmakat szaporítani s a hatósági ellenőrzést az egész vonalon hatályosabbá tenni törekszik.”²⁴ Továbbá az új szabályozás szerint: „minden vállalkozó csak Budapesten, ezenkívül pedig csupán a hazai tengeri kikötőben és vasúti állomással bíró határszéli városokban (községekben) állíthatna fel – belügyminiszteri engedéllyel – egy-egy kivándorlási irodát; a külföldi vállalkozónak pedig megengedhetné a belügyminiszter, hogy a szállítási szerződéseket saját külföldi irodájában köthesse meg, feltéve, hogy magát a magyarországi kivándorlás tekintetében a magyar törvényeknek kifejezetten aláveti.”²⁵
- Az 1903. évi IV. törvénycikk annak megsértőivel szemben nem kellő szankciót²⁶ alkalmazott. Az új törvény egyik elsőrangú feladatának tekintette, hogy „az összes előfordulható visszaélések szigorú megbüntetéséről gondoskodás történjék, s hogy ezek súlyosabb fajtái, különösen a legveszedelmesebb típusok: a kivándorlásra csábítás és a jogtalanul szállítás vétségé, sőt bizonyos esetekben büntetné minősítették.”²⁷
- Az 1903. IV. törvénycikk egyik számottevő hiányossága, hogy a kivándorlási tanács szervezetét és hatáskörét nem megfelelően állapította meg. Továbbá igényként merült fel, hogy a kivándorlás ügyébe az Országgyűlés még nagyobb mértékben betekinthessen.

A fentiek mellett – az 1903. IV. törvénycikk alapelveit helyesnek tartva – a politikai vezetés úgy vélte, hogy állami érdek fűződik ahhoz, hogy a magyar állampolgárokat a kivándorlás alatt a külföldi hajótársaságok hiénáitól, az ügynököktől megvédje. A korábbi törvényben rögzített fiumei fő irány, a New York–Fiume hajójárat privilégiumának biztosítása már a kezdettől fogva nem volt betartható. Főleg azért, mert a kivándorlók nagy számával szemben igen kevés hajójáratot tudtak indítani, továbbá az amerikai rokonok a családtagjaiknak

²³ 1909. évi II. törvénycikk indokolása.

²⁴ 1909. évi II. törvénycikk indokolása.

²⁵ 1909. évi II. törvénycikk indokolása.

²⁶ Az ekkor még érvényben lévő törvény a kivándorlási törvénybe ütköző összes büntetendő cselekményt csupán kihágásnak minősítette, tehát a legsúlyosabb természetű visszaéléseket is legfeljebb két hónapi elzárással és 600 korona pénzbüntetéssel sújtotta.

²⁷ 1909. évi II. törvénycikk indokolása.

más külföldi hajójáratokra²⁸ küldtek jegyeket, amiket a magyar hatóságok elkoboztak. Az emiatt százával érkező panaszok hatására a magyar belügyminiszter engedélyezte a külföldi hajójáratokon való kivándorlást. Azzal viszont, hogy a magyar kivándorlók a fumei irány helyett nyugat-európai hajójáratokon vándoroltak ki, kikerültek a magyar hatóságok látóköréből, így az ügynököknek a csábítási célpontjaivá váltak.

A parlamentben Andrassy Gyula belügyminiszter 1908. május 9-én, szombaton nyújtotta be az új kivándorlásitörvény-javaslatot,²⁹ amelyhez a Kivándorlási Bizottság a következő véleményyt csatolta:

- „Az új javaslat, szemben a múlttal, [az 1903-as IV. törvénnyel – S. J.] szabatosabban állapítja meg a kivándorlónak fogalmát. Szaporítja a kivándorlásnál tekintetbe jövő korlátozásokat. Védekezik nevezetesen a kiskorúak, a katonakötelezettek és családfenntartók kivándorlása ellen.
- A jelenleg érvényben levő törvénnyel [1903-as IV. törvénycikk – S. J.] sok tekintetben, ellentétben szabályozza a szállító vállalkozók s meghatalmazottaik jogviszonyait, új alapokon szervezi a kivándorlási tanácsot, a mely a régi törvénynek tökéletesen holt intézménye volt.

Gonddal, körültekintéssel s a gyűjtött, sajnos elég bő és szomorú tapasztalatok felhasználásával részletezi a büntetendő cselekvényeket s felemeli az elfogadható határig a kiszabandó büntetéseket. Sok tekintetben beavatkozást vagy legalább betekintést enged az országgyűlésnek a törvény végrehajtásába akkor, a midőn kötelezővé teszi a kormányra nézve, hogy például a szállító vállalkozóknak adandó engedély, valamint ennek megvonása az országgyűlésnek bejelentessék, sőt a kivándorlási tanácsot nagy részben az országgyűlés kiküldötteiből kívánja összeállíttatni.”³⁰

²⁸ „A »Red Star Line« (Vörös Csillag Vonal) királyi belga postagőzhajózási társaság volt, mely Antwerpen és New York, illetve Antwerpen és Kanada között közlekedtetette hajóit. Bécsi kirendeltségének 1907. évi nyomtatványa szerint Béctől New Yorkig a hajójegy ára középfedélzeten, vagyis harmadosztályon 231 koronába került, teljes ellátással a vasúton és a gőzhajón.

A vonat Bécsből négy-öt nappal a hajó indulása előtt szállította az utasokat a kikötőig. Szentgotthárd környékéről a Fehring, Feldbach, Graz útirányt javasolták Bécs felé. Bécsben a pályaudvarra való megérkezéskor egy zöld cédulát kellett láthatóan viselni az utasnak. A bécsi iroda a vasútállomással átellenben, a Wiedener Gürtel 20. alatt volt. A társaság figyelmeztette az utast, hogy »útközben ne álljanak semmi ismeretlen személyekkel szóba, nehogy rossz kezekbe kerüljenek«. A konkurencia ugyanis szintén az állomás közelében nyitott irodát. Például a francia »Compagnie Générale Transatlantique« dupla csavarú gyorsgőzhajó társaság, mely Le Havrétól New Yorkig hat-hét nap alatt vállalta az utasok szállítását. Magyar nyelvű prospektusuk 1907. évi árajánlata Béctől New Yorkig harmad osztályon: tizenkét éven felüli felnőtt 215 korona, tíz-tizenkét év közötti gyermek 130 korona, négy-tíz év közötti gyermek 107,50 korona, egy-négy év közötti gyermek 85 korona és tizenkét hónapnál fiatalabb csecsemő 24 korona. Indulás Bécsből nagyobb társasággal minden hétfőn és kedden. Húsz korona előleget kellett fizetni, a vasúti és a hajójegyet Bécsbe érkezéskor kapták meg. A társaság figyelmeztette az utasokat, hogy »célszerű legalább 321 koronát magával vinni, hogy 50 korona maradjon, mert nem lehet tudni, kap-e mindjárt munkát vagy esetleg egy pár napig várnia kell rá«. A társaság »címjegyét« Bécsben az utasnak a kalapjára vagy a mellére kellett tűznie. Az állomásról egy egyfogatú vagy kétfogatú kocsit ingyen az ügynökségre vitte az embereket.” Elérhető: www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Felsoszolnok/pages/009_amerika.htm (A letöltés dátuma: 2018. 03. 22.)

²⁹ Iromány 1908. 818 sz., 914 sz.

³⁰ 914. szám. iromány A *kivándorlási bizottság* jelentése a magyar királyi belügyminiszter által benyújtott, „a kivándorlásról” szóló 818. számú törvényjavaslatához.

Az 1909. szeptember elsején hatályba lépett kivándorlási törvény tartalmi kivonata a következő.

A törvény 1. §-a a kivándorló fogalmával indít, amely szerint tehát „kivándorlónak tekintendő az, a ki tartós kereset céljából külföldre távozik.” Így nem tekintette a törvény kivándorlónak azt, aki tanulási, szórakozási (turisztikai) vagy üzleti céllal járt külföldre.

Az 1909. II. törvénycikk a korábitól (1903-as) eltérően, szigorúbban lépett a kivándorlás korlátozásában, és a következő esetekben tiltotta meg a kivándorlást:

- atyai hatalom alatt álló kiskorúak atyjuk nélkül csak atyjuknak írásban adott és hatóságilag hitelesített, a gyámság alatt lévők pedig gyámjuknak gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezése mellett, s ezenfelül mindkét esetben csak akkor vándorolhatnak ki, ha igazolva van, hogy rendeltetési helyükön való elhelyezésük biztosított.³¹
- Férfiszemélyek azon évi január hó 1-től kezdődőleg, amelyben tizenhetedik életévüket betöltik, addig, míg a véd törvényen alapuló állítási vagy szolgálati kötelezettség alatt állnak, csak a belügyminiszternek a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg írásban kiadott engedélye alapján vándorolhatnak ki. Az engedély csak akkor adható meg, ha a folyamodó a belügyminiszter által 100-tól 1000 koronáig terjedhető összegben megállapított óvadékot magyar koronaértékben előzetesen leteszi.³²
- Azok, akik ellen szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény miatt büntető eljárás van folyamatban, továbbá a szabadságvesztésre vagy pénzbüntetésre elítéltek a büntetés végrehajthatósága idejében;
- azok a szülők, akik tizenhat éven aluli gyermeküket otthon hagyni szándékoznak anélkül, hogy állandó gondozásukat kellően biztosították volna;
- azok, akik otthon maradó, keresetképtelen és így segélyükre utalt hozzátartozójuknak kellő ellátásáról nem gondoskodtak;
- azok, akik a rendeltetési helyig való utazáshoz nem rendelkeznek a szükséges pénzüsszeggel, vagy nem felelnek meg azon feltételeknek, amelyek abban az államban, hová kivándorolni akarnak, a bevándorlásra vonatkozólag meg vannak szabva;
- akik részére valamely külállam kormánya vagy valamely gyarmatosító vagy hasonló társulat vagy magánszemély által tervezett telepítés céljából egészen vagy részben ingyenes szállítás vagy a szállítási költségek előlegezése helyeztetett kilátásba;
- akik külföldről államköltségen szállítottak haza, s a szállítási költséget meg nem térítették;

³¹ Kiskorú nők és 16 éven aluli férfiszemélyek szülőik egyike nélkül csak akkor vándorolhatnak ki, ha az előbbi bekezdésben felsorolt feltételeken kívül az is igazolva van, hogy rendeltetési helyükig teljesen megbízható felnőtt személyek kíséretében utaznak.

³² Az óvadék bevontatik, ha önhibája miatt az illető útlevele érvényességének leteltéig haza nem tér. „A minisztérium a védköteles nagyobb arányú kivándorlása esetén az ezen pont első bekezdésében megjelölt férfiszemélyek kivándorlását egy-egy évre általában vagy egyes törvényhatóságokra nézve megtilthatja. E tilalomról az országgyűlésnek jelentést kell tennie.” 1909. évi II. törvénycikk a kivándorlásról 2. § b) pont.

- akik a kivándorlásban egyéb törvények rendelkezései értelmében korlátozva vannak.³³

A fenti korlátozások részletes útmutatóját a végrehajtási utasításban dolgozták ki. A törvény a honvédelmi és a nemzeti érdekek maximális figyelembevételével, jól látható, hogy adminisztratíván akadályozni kívánta a kivándorlók körének szűkítésével a kivándorlást.

2. Összegzés

A fenti két (a második kivándorlási törvény miatt három) törvény történetében meghatározó volt az 1914-ben bekövetkezett első világháború, amely maximálisan korlátozta a külföldiek (főleg ellenséges országok állampolgárainak) mozgását.

Felhasznált irodalom

1881. évi XXXVIII. törvénycikk a kivándorlási ügynökségekről.
1900. július 5. 59207 sz. BM körrendelet.
1903. évi 39334 sz. BM rendelet.
1903. évi IV. törvénycikk a kivándorlásról, annak indoklása.
1903. évi V. törvénycikk külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról, annak indoklása.
1903. évi VI. törvénycikk az útlevélügyről, annak indoklása.
1903. évi VIII. törvénycikk a határrendőrségről, annak indoklása.
1906. évi 82.218. sz. BM rendelet a bevándorlási statisztikai adatgyűjtésről.
1909. évi II. törvénycikk a kivándorlásról, annak indoklása.
90.000/1905 sz. BM körrendelet. Utasítás „külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról” szóló törvény végrehajtásához.
914. számú iromány, *A kivándorlási bizottság jelentése a magyar királyi belügyminiszter által benyújtott, „a kivándorlásról” szóló 818. számú törvényjavaslathoz.*
A magyar szent korona országainak kivándorlása és visszavándorlása 1899–1913 (1918). *Magyar Statisztikai Közlemények.* Új sorozat, 67. köt. Budapest, M. K. Központi Statisztikai Hivatal.
Az 1901. évi október hó 24-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója X. kötet. Budapest 1902.
Az Észak-Amerikai Egyesült Államok 1903. évi március 3-iki bevándorlási törvényének kivonata. Melléklet a 30.334/1903. sz. BM. körrendelethez.
Az igazságügyi bizottság jelentése „a kivándorlás szabályozásáról” szóló törvényjavaslat tárgyában. Budapest 1902. első melléklet a 238. számú irományhoz.
Utasítás a kivándorlásról szóló 1909. II. törvény végrehajtás tárgyában, 57.000/1909 BM rendelet
BODA J. – SALLAI J. (2016): A belügyminisztérium feladatrendszerének változásai 1848–1959 között. *Nemzetbiztonsági Szemle*, IV. évf. 1 sz. 4–17.
FÓRISZ S. (2015): Rendészet, határrendészet. *Belügyi szemle*, 12. sz. 106–128.

³³ 1909. évi II. törvénycikk 2. § a)–i) pontok.

- GÖRBE ATTILÁNÉ ZÁN K. – TÁJOK P. (2010): Az idegenrendészeti szakterület tevékenységi stratégiája. *Rendészeti Szemle*, 2010. különszám. 200–216.
- HAUTZINGER Z. (2016): *Idegen a büntetőjogban*. Pécs, AndAnn Kiadó, 2016. 184.
- HAUTZINGER Z. (2016): *Személyenyek a migráció szabályozásáról*. Pécs, AndAnn Kiadó. 65.
- HAUTZINGER Z. (2013): Az első idegenjogi törvény. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Z. szerk.: *A modernkori magyar határrendészet százttíz éve*. Budapest, MRTT Határrendészeti tagozat. 179–192.
- IRÁNYI D. (1885): Törvényjavaslat, az idegenek letelepedéséről. *Képviseelőházi irományok*. Országgyűlés Könyvtár.
- SALLAI J. – LÖWI I. (2014): The First Laws on Emigration at the Beginning of the 20th Century (1903). In BILTSIK, B. – MARENGO, A. – POSTA N. – ZACHAR P. K. eds.: *International Relations, History and Social Sciences: New Approaches in a Complex World*. Budapest, L'Harmattan Kiadó. 55–65.
- Magyar Közigazgatás 1888. július 12. 28. szám.
- Magyar Közigazgatás 1891. aug. 23. 34. szám.
- Országgyűlés képviselőházának naplója (1902). X. kötet Budapest, Athenaeum. 334.
- PAVLIK F. – LAKY I. (1907): *Határrendészet kézikönyve*. Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt.
- RITECZ Gy. – SALLAI J. (2015): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei*. Budaörs, Hanns Seidel Alapítvány. 127.
- SALLAI J. – KOBOLKA I. (2014): Kivándorlás első törvényi szabályozásai a XX. század elején Magyarországon és annak mai aktualitása. *Szakmai Szemle: a katonai nemzetbiztonsági szolgálat tudományos-szakmai folyóirata*, 2. sz. 124–148.
- SALLAI J. (2013): A határrendészet első kézikönyve. In GAÁL Gy. – HAUTZINGER Z. szerk.: *A modernkori magyar határrendészet százttíz éve*. Budapest, MRTT Határrendészeti tagozat. 61–66.
- SALLAI J. (2016): Az 1888-as magyar-román határmegállapítás jelentősége és hatása. In DEÁK J. – GAÁL Gy. – SALLAI J. szerk.: *A toll sokszor erősebb, mint a kard. Rendészettudományi tanulmányok Prof. Dr. Főrizs Sándor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. 267.
- SALLAI J. (2003): Az 1888-as magyar-román határszerződés. *Belügyi Szemle*, 6. sz. 62–72.
- SALLAI J. (2004): *Az államhatárok*. Budapest, Press Publica. 128.
- SALLAI J. (2015): Idegenrendészet (bevándorlás) szabályozása a 19. század utolsó és a 20. század első évtizedeiben. In HAUTZINGER Z. szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 145–161.
- VÍZI L. T. (2016): *A sérelmi politizálástól a nemzeti összetartozásig. Trianon, revízió, határkérdés, nemzetegyesítés (1920–2010)*. Budapest, CEPoliti Kiadó.